

**BOLANING IQTISODIY HUQUQLARINI AMALGA
OSHIRISHNING HUQUQIY ASOSLARI**

Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi

Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada bolaning iqtisodiy huquqlari va ularni amalga oshirishning huquqiy asoslari keltirib o'tiladi. Bolaning iqtisodiy va boshqa huquqlarini ta'minlash davlatning asosiy vazifasi hisoblanadi. Bolaga e'tibor qaratilgan va huquqlari ta'minlangan davlat, albatta, rivojlanadi.*

Kalit so'zlar: *Bolaning iqtisodiy huquqlari, xususiy mulk, bitim, meros, vasiyatnoma, Fuqarolik qonun-hujjatlari, mulkiy mustaqillik.*

Bolaning iqtisodiy huquqlariga, uning xususiy mulkka bo'lgan huquqi kiradi. Xususiy mulkka bo'lgan huquq O'zbekiston Respublikasida asosiy va eng muhim konstitutsiyaviy huquqlardan biri hisoblanadi. Mulk – bu inson mustaqilligining asosi va kelajakdagi moliyaviy xavfsizligi garovidir. Biroq ushbu huquq bolalarga qaraganda ko'proq katta yoshdagilarga tegishli deb hisoblanadi. Bolaning xususiy mulkka bo'lgan huquqi shuni e'tirof etadiki, bola huquqiy faol subyekt sifatida nafaqat fuqarolik va siyosiy huquqlarga, balki, shuningdek iqtisodiy huquqlarga ham ega.

Bola xususiy mulkka ega bo'lish huquqiga ega va u quyidagi mulklarga egalik qilishda ko'rinishi mumkin:

- bolaning shaxsiy foydalanishida bo'lgan;
- bola tomonidan hadya sifatida;
- meros tariqasida olingan;
- bolaning shaxsiy mehnati evaziga yoki boshqa qonuniy usulda olingan buyumlar va mol-mulk.

Xususiy mulkka bo'lgan huquq Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida e'tirof etilgan bo'lishiga qaramay, Bola huquqlari to'g'risidagi

konvensiyada bu haqda keltirilmagan. Shuning uchun, “Bola huquqlarining kafolatlari to‘g‘risida”gi qonunning 18-moddasi bolaning xususiy mulkka bo‘lgan huquqini himoya qilish masalalarida xalqaro standartlarga qaraganda kengroq. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasining 17-moddasida keltirilishicha, “Har bir inson yakka tartibda, shuningdek, boshqalar bilan birgalikda mulkka egallik qilish huquqiga ega. Hech kim zo‘ravonlik bilan o‘z mulkidan mahrum etilishi mumkin emas”.

Oila kodeksida bolalarga tegishli mulkning huquqiy rejimini tartibga soladigan alohida bo‘lim mavjud. (13-bob. Ota-onalar vabolarining mulkiy huquqlari va majburiyatlari) Bola unga tegishli mulkning va u orqali keladigan daromadning egasidir. Uning mulki turli qiymatdagi ko‘char va ko‘chmas mulkdan, qimmatbaho qog‘ozlardan, kapitaldagi ulushidan, kredit yoki boshqa tijorat tashkilotlariga qo‘ygan omonatdan, omonati bo‘yicha olinadigan daromaddan iborat bo‘lishi mumkin. Bu mulk bola tomonidan o‘zining mablag‘lariga sotib olingan bo‘lishi mumkin yoki unga hadya qilingan, meros sifatida o‘tgan bo‘lishi mumkin. Shuningdek, voyaga yetmaganning o‘z ish haqi, stipendiyasi yoki intellektual yoki tadbirkorlik faoliyatidan oladigan boshqa daromadlarini mustaqil tasarruf etish huquqiga ega.

Oila kodeksining 93-moddasiga binoan, voyaga yetmaganlarning shaxsiy foydalanishidagi buyumlari (kiyim-kechak, poyabzal, ishlab chiqarish qurollari, o‘quv anjomlari va boshqalar) ularning xususiy mulki hisoblanadi

Bu degani, ular bu buyumlarga nafaqat o‘z xohishlariga qarab egalik qilish, shuningdek, ulardan foydalanishi va ularni tasarruf qilish huquqiga ham ega.

Bola hadya qilingan mulkning egasi bo‘lishi mumkin. Fuqarolik kodeksiga binoan, hadya shartnomasiga muvofiq, bir taraf (hadya qiluvchi) boshqa taraf (hadya oluvchi)ga ashyoni tekinga mulk qilib beradi yoki berish majburiyatini oladi yoxud unga o‘ziga yoki uchinchi shaxsga nisbatan mulk huquqi (talabi)ni beradi yo berish majburiyatini oladi, yoxud uni o‘zi yoki

uchinchi shaxs oldidagi mulkiy majburiyatdan ozod qiladi yoki ozod qilish majburiyatini oladi.

Hadyani topshirish uni taqdim qilish, ramziy topshirish (kalit va hokazolarni taqdim qilish) yoki huquqni belgilaydigan hujjatlarni taqdim etish yo‘li bilan amalga oshiriladi.

Bola meros olish orqali mulk egasiga aylanishi mumkin. Meros qoldirish vatsiyat va qonun bo‘yicha amalga oshiriladi. Nafaqat voyaga yetmaganlar merosxo‘r bo‘lishi mumkin, shuningdek, meros qoldiruvchining hayotlik paytida homila holida bo‘lgan va meros ochilgandan keyin tirik tug‘ilgan bolalari vasiyat va qonun bo‘yicha merosxo‘r bo‘lishlari mumkin.

Vatsiyatnoma yozilgan joyi va vaqti ko‘rsatilgan holda yozma shaklda tuzilishi lozim (Fuqarolik kodeksining 1124-moddasi). Vatsiyatnoma bo‘lmagan holda bola qonun bo‘yicha merosxo‘r bo‘lishi mumkin. Qonun bo‘yicha merosxo‘rlar vorislikka qonunda nazarda tutilgan navbat tartibida chaqiriladilar. Meros qoldiruvchining bolalari (jumladan, farzandlikka olingan bolalari), eri (xotini) va ota-onasi (farzandlikka oluvchilar) teng ulushlarda qonun bo‘yicha birinchi navbatdagi vorislik huquqiga ega bo‘ladilar. Meros qoldiruvchining vafotidan keyin tug‘ilgan bolalari ham birinchi navbatdagi vorislar jumlasiga kiradilar. Meros qoldiruvchining tug‘ishgan hamda ona (ota) bir ota (ona) boshqa aka-ukalari va opa-singillari, shuningdek, uning ham ota, ham ona tarafdin bobosi va buvisi teng ulushlarda qonun bo‘yicha ikkinchi navbatdagi vorislik huquqiga ega bo‘ladilar.

Fuqarolik qonun-hujjatlarida bolaning o‘z mulkini mustaqil ravishda tasarruf etishi huquqi belgilangan. Bolaning bu imkoniyatlari, uning yoshiga bog‘liq va Fuqarolik kodeksining 27- 29-moddalariga asosan belgilanadi. O‘n to‘rt yoshdan o‘n sakkiz yoshgacha bo‘lgan voyaga yetmaganlar. Bolaning xususiy mulkka bo‘lgan huquqi mutlaq emas. Bu huquq bolaning yoshiga bog‘liq. O‘n to‘rt yoshdan o‘n sakkiz yoshgacha bo‘lgan voyaga yetmaganlar ota onalari, farzandlikka oluvchilar va homiylarining roziligisiz quyidagilarni mustaqil ravishda amalga oshirishga haqli:

1) o‘z ish haqi, stipendiyasi va boshqa daromadlarini tasarruf etish;

2) fan, adabiyot yoki san‘at asarining, ixtironing yoxud o‘z intellektual faoliyatining qonun bilan qo‘riqlanadigan boshqa natijasi muallifi huquqini amalga oshirish;

3) qonunga muvofiq kredit muassasalariga omonatlar qo‘yish va ularni tasarruf etish;

4) Fuqarolik kodeksi 29-moddasining ikkinchi qismida nazarda tutilgan mayda maishiy bitimlarni hamda boshqa bitimlarni tuzish.

Bunday voyaga yetmagan shaxs tomonidan tuzilgan bitim keyinchalik shaxsning ota-onasi, farzandlikka oluvchilari yoki homiysi yozma ravishda ma‘qullaganidan so‘ng, u ham haqiqiy hisoblanadi. Yetarli asoslar mavjud bo‘lganida sud ota-onalar, farzandlikka oluvchilar yoki homiyni yoxud vasiylikva homiylik organining iltimosnomasiga muvofiq, o‘n to‘rt yoshdan o‘n sakkiz yoshgacha bo‘lgan voyaga yetmaganing o‘z ish haqi, stipendiyasi yoki boshqa daromadlarini mustaqil tasarruf etish huquqini cheklab qo‘yishi yoki bu huquqdan mahrum qilishi mumkin.

O‘n to‘rt yoshdan o‘n sakkiz yoshgacha bo‘lgan voyaga yetmaganlar o‘zlari tuzgan bitimlar bo‘yicha mustaqil ravishda mulkiy javobgar bo‘ladilar.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, davlat bolalarga o‘z huquq va erkinliklarini amalga oshirishda ko‘mak ko‘rsatadi va ularni qo‘llab-quvvatlaydi. Bola iqtisodiy huquqlarini bilishi va anglashi uchun unga dastlab iqtisodiy tarbiya beriladi. Iqtisodiy tarbiya orqali bola iqtisodiy huquqlarini amalga oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. <https://lex.uz/docs/-2595913>
2. <https://lex.uz/acts/-1297315>
3. Shoyimqulova Ozoda Sayfiddin qizi. (2024). ZAMONAVIY DUNYODA MEDIAMAKON XALQARO RAQOBAT VA AXBOROT MAYDONI SIFATIDA. PEDAGOGS, 58(4), 77–79. Retrieved from

4. Akbarjonovich M. A. AN ANALYTICAL APPROACH TO THE ELIMINATION OF CORRUPTION //Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities. – 2023. – T. 11. – №. 4. – C. 2045-2047.
5. MANSUROV A. Development stages of migration from a historical point of view //News of UzMU journal. – 2024. – T. 1. – №. 1.1. 1. – C. 108-111.
6. Erkinovna T. N. THE DEVELOPMENT OF SOCIOLOGY AND ITS ROLE IN THE LIFE OF SOCIETY //Galaxy International Interdi